

אלימות בין בני-זוג — יחסים בין-אישיים ושליטה על משאבים

מאיר טייכמן ויונה טייכמן*

אלימות בין בני-זוג נבחנת במאמר זה במסגרת הכללית של תיאוריות החליפין החברתיים, בעיקר לאור ניתוח השליטה שיש לכל אחד מבני-הזוג על המשאבים הבין-אישיים וחלוקתם בין בני-הזוג. התיאוריה של גלס, המשלבת את עקרון החליפין החברתי (social exchange) עם עקרונות של תיאוריית הפיקוח החברתי, מורחבת במאמר זה, על ידי שילובם של עקרונות מתיאוריית המשאבים הבין-אישיים. השילוב בין הגישות התיאורטיות הללו מאפשר, מחד גיסא, ניבוי של מצבים בין-אישיים, אשר בהם אלימות בין בני-זוג תתרחש בסבירות רבה יותר, ומאידך גיסא, תכנון של התערבות בשלב מוקדם, היינו מניעתו, ובשלב של טיפול בפועל.

מבוא

בעשור האחרון החלה תופעת האלימות במשפחה, הן בין בני-זוג והן בין הורים לילדיהם, לתפוס כותרות בישראל. תגובות הציבור, למקרים של התעללות בילדים והכאת נשים, נעו מהפתעה, שאירועים כאלה מתרחשים בחברה היהודית, ועד לכיטויים של כעס ורוגז, או של חוסר אונים וחוסר ישע. אולם, נשמעו גם קולות המצדיקים, לכאורה, שימוש בכוח הזרוע כנגד בני משפחה ("חוסך שבטו שונא בנו") והפעילויות המניעתיות והטיפוליות כאחת נתקלות בקשיים ובמחסומים רבים. קרבות האלימות במשפחה, מבוהלים ומפחדים בדרך כלל, ומאבדים את היכולת להתמודד ביעילות עם בן-המשפחה האלים. חוסר-היכולת להתמודד עם האלימות מקורה בקבלת האלימות כדרך מקובלת בחיי משפחה, מפחדיו של הקרבן, מהחשש שהאלימות תתחדש ואף תגבר ומאמונה שאין כל מוצא (American Psychological Association, 1984). אלימות בין בני משפחה אינה ייחודית לחברה של המאה העשרים. כבר בתנ"ך, בספר

* ד"ר מאיר טייכמן הוא מרצה בכיר בפקולטה למשפטים, המכון לקרימינולוגיה, אוניברסיטת תל אביב, וד"ר יונה טייכמן היא מרצה בכירה בחוג לפסיכולוגיה, אוניברסיטת תל אביב. המחברים מודים לנשים הרבות, שבמר גורלן, מצאו מפלט במעון ע"ש כרמלה נקש, הרצליה. כמו כן, ברצוננו להודות לאוריאל פואה, רונית לביארי ורות רוניק על תרומתן לגיבוש הרעיונות, שביסודו של מאמר זה.

כראשית, מתואר מעשה האלימות הראשון שאירע בין בני משפחה: "...ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו" (בראשית, ד' 8). בהמשך, מתאר ספר בראשית אירועים רבים נוספים של חיכוכים, קינאה ועוינות, כעס ורוגז ואף מעשי אלימות בין בני משפחה. נראה לנו שהתורה מזכירה את תופעת האלימות בין בני משפחה, בין אחים, כבר בספר הראשון, בספר בראשית, משום שכבר בימי קדם הוטרה החברה האנושית מאוד מתופעות אלה. סקולניק וסקולניק (Skolnick & Skolnick, 1983), בהקדמה לספרם "המשפחה בתהליך של שינוי", כותבים: "מסיפורי התנ"ך לאגדות הילדים, מסופוקלס לשקספיר, ליוג'ין אוניל ולאופרות הסבון, קיימת מסורת של תיאור המשפחה כמערכת טעונה מתח רגשי רב, מלאה באהבה ובשנאה, בנועם ובזעם, בגילוי עריות ואף ברצח". שטראוס ועמיתיו (Straus et al., 1980) טוענים, שהמשפחה, כיום ואף בעבר, היא כנראה המוסד החברתי האלים ביותר, ואכן, במשפחה נעשה "שימוש" באמצעי אלימות לצורך חינוך ילדים ולצורך "העמדת" בני משפחה "במקומם". החברה איננה מתערבת או חוששת להתערב בנעשה במשפחה מאחר ודפוסי התנהגות אלה נחשבים אירועים בעולמה הפרטי של המשפחה, ואין לחברה רשות או זכות להתערב בהם אלא אם חרגו מהמוחזר. לעניין האלימות במשפחה מתאימה אמרתו של שלמה המלך "דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת" (קהלת, א' 4).¹

גורמים לאלימות במשפחה

ניתוח סיפורי התנ"ך, המתארים אירועים של אלימות בין בני משפחה, מצביע שבמקרים רבים האלימות נובעת או קשורה לתיסכולים (אמיתיים או מדומים), לחוסר שביעות רצון של בן או בני המשפחה ולקונפליקטים ביניהם. קשה להבין תופעות אלה ללא התבוננות מעמיקה באישיותם של בני המשפחה המעורבים באירועים, במבנה המסגרת המשפחתית, בדפוסי ההתנהגות הבין-אישית המאפיינים את המשפחה ובקונטקסט החברתי הכללי שבו פועלים בני המשפחה (Skolnick & Skolnick, 1977). שטראוס ועמיתיו (Straus, 1980) טוענים לעומת זאת, שהאלימות במשפחה היא בעיקרה תוצאה של תהליכים חברתיים המתרחשים בתוך המשפחה ובחברה הכללית, ואיננה נגרמת בשל סטייתו של היחיד. בדומה טוען ויג'נס (Wiggins, 1983), שאת תופעת האלימות במשפחה, בעיקר בין בני-זוג, יש לבחון ולנתח מהיבט היחסים הבין-אישיים, השוררים במשפחה, ולא מהיבט הפאתולוגיה האישית.

גלס ושטראוס (Gelles & Straus, 1979) סקרו את ההסברים השונים לאלימות במשפחה, וגיבשו הסבר המבוסס על תיאוריות החליפין החברתיים (social exchange theories). גלס (Gelles, 1981, 1982, 1983, 1985) הרחיב את ההסבר, המבוסס על תיאוריות החליפין, ושילב בו גם יסודות מתיאוריית הפיקוח החברתי (control theory). התיאוריה של גלס מבוססת על שני עקרונות עיקריים. הראשון קובע, שבני-אדם יבחרו סגנון פעולה מסוים, כאשר הרווח יהיה גבוה יותר מההשקעה או מההפסד המצופה,

1. המאמר נכתב כטרם קיבלה הכנסת את התיקון לדיני העונשין המחייב אנשי מקצוע – רופאים, עובדי רווחה, פסיכולוגים ומחנכים לדווח על מקרי אלימות במשפחה המגיעים ליריעתם.

העקרון השני קובע, שככל שמנגנוני הפיקוח החברתיים נחלשים או מתמעטים כך עולה ההסתברות, שבני אדם יפנו לדפוסי-התנהגות לא מקובלים, כולל אלימות. גישתו התיאורטית של גלס (Gelles, 1983) לאלימות במשפחה נוסחה בשלושה כללים:

א. בן-משפחה יטה להשתמש באלימות כנגד בן-משפחה אחר, כאשר הוא מצפה שההשקעה או המחיר, שעליו לשלם תמורת היותו אלים יהיה פחות מהרווח הצפוי.

ב. העדר מנגנוני פיקוח חברתי יעילים למתרחש במשפחה יפחיתו את המחיר שבן-משפחה אלים יידרש לשלם תמורת אלימותו.

ג. ערכים חברתיים או תנאים חברתיים מסוימים, שמפחיתים את הפיקוח החברתי על המתרחש בתוך המשפחה, יצמצמו את המחיר ויגדילו את הרווח של השימוש באלימות בתוך המשפחה (Gelles, 1983, 159).

ברוב החברות המערביות הידועות, ואף בחברה הישראלית, היחס בין המחיר והרווח של אדם אלים נקבע על ידי ארבעה מרכיבים, שכולם פועלים לזכותו של הגבר. המרכיבים הם: 1. חוסר האיזון בין גבר לאישה ובין הורה לילד — הן בממד החזק הגופני והן בממד השוויוניות החברתית; 2. האופי הפרטי והאינטימי של יחסי המשפחה, מצמצם ולעתים אף מונע התערבות חוקית או משטרתית; 3. בתכרות רבות המושג "גבר" משמעותו שליטה על הנקבה ועל הצאצאים; 4. הגבר, בחברות רבות, הוא ראש המשפחה בגלל היותו גבר ולא בשל כישוריו המעולים, השכלתו וכד'. כגבר ניתנה בידו שליטה על משאבי המשפחה על פי חוק או על פי המסורת. מרכיבים אלה תורמים באופן מובהק להפחתת המחיר שהגבר (ההורה) האלים עלול לשלם תמורת היותו אלים כלפי אשתו (או כלפי הצאצאים).

בדומה, הציעו לונג ועמיתיו (Long et al., 1983) מודל תיאורטי לאלימות במשפחה. הנחת היסוד למודל היתה, שבמשפחה, שבין חבריה מתרחשים מעשי אלימות, יש בן-משפחה אחד, שהוא מקבל החלטות דומיננטי, "הדיקטטור", ובני משפחה אחרים כנועים, "הקורבנות". על פי מודל זה, ככל שבמשפחה פוחתות הסנקציות הפנימיות לאלימות, גוברת ההתנהגות האלימה של "הדיקטטור" וככל שההתייחסות לאישה תהיה כאל "מספקת שירותים" ותו לא, כן ייפגע מעמדה כבת-זוג וההסתברות לאלימות תגבר (Barry, 1985).

תהליכים מקדימים

ניתוח הרווח וההפסד ממעשה האלימות כלפי בן-משפחה הוא היבט אחד של התופעה. גישות החליפין החברתיים מאפשרות להסביר גם את התהליכים שקדמו להתפרצות מעשי האלימות בין בני-הזוג ואת דפוסי ההתנהגות הבין-אישיים שמקיימים ואף מחזקים אלימות זו, בעיקר של הגבר כנגד האישה. גישות אלה גם מאפשרות לאבחן "רווחים" או "הפסדים" ייחודיים, שמחד גיסא, משאירים את הקרבן בתוך מערכת יחסים זו על אף המחיר הרב שהיא משלמת בהיותה קרבן לאלימות, ומאידך גיסא, מחזקים את עצמתו של בן המשפחה האלים ואת כוחו על בני המשפחה האחרים. ומעל

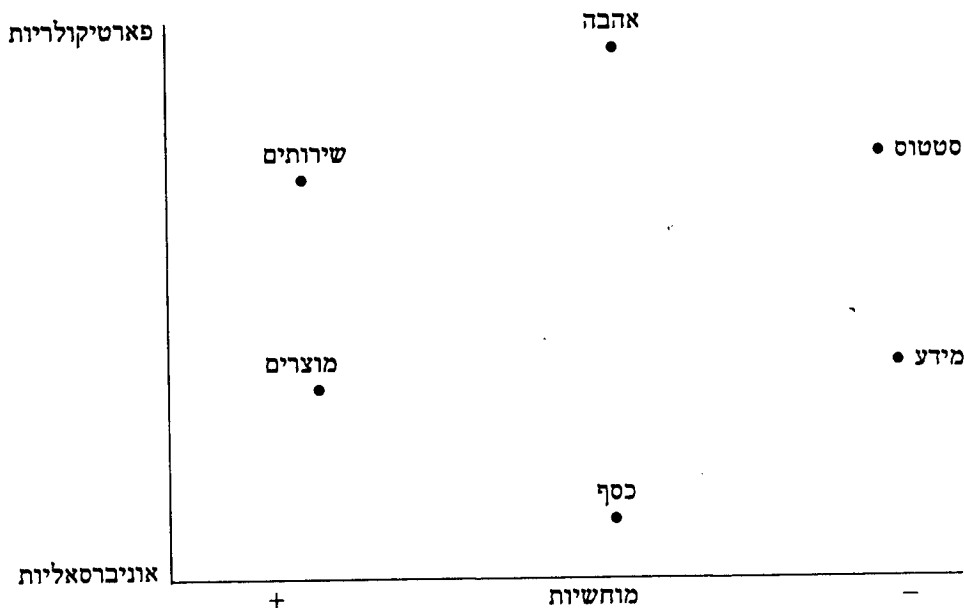
לכל, הבנת התהליכים הללו עשויה לסייע בפיתוח תכניות התערבות הן למניעה והן לשיקום היחסים הבין-אישיים בין בני-זוג, שאחד מהם אלים וזולתו קרוב. על מנת לנתח את מערכת יחסי הגומלין בין בני המשפחה ואת דפוסי החליפין בין בני המשפחה האלים לבין קרובנו עלינו להציע מסגרת מיון סיסטמטית ודינמית של משאבים בין-אישיים. מודל תיאורטי של משאבים בין-אישיים, מעורבים ביחסים חברתיים אשר באמצעותו נוכל לבחון את תופעת האלימות במשפחה, מוצג בהמשך המאמר.

מיון של רווח והפסד

ניתוח של כל יחסי גומלין בין-אישיים רצוי שיבחן את השיטות הבאות: א. פועל הפעולה (actor); ב. מקבל הפעולה (object); ג. אופיה או צורתה של הפעולה (mode), המתוארת במושגים של נתינה או קבלה, לקיחה או מסירה; ד. המשאבים (resources), המועברים מאדם לאדם באינטראקציה הבין-אישית. פואה ופואה (Foa, 1971; Foa & Foa, 1974, 1980; Hinde, 1979) פיתחו מודל תיאורטי דינמי, הממייץ את המשאבים הבין-אישיים (interpersonal resources) המועברים מאדם לאדם באינטראקציה בין-אישית. המודל מבוסס על ממצאים מחקרניים, ומסווג את המשאבים הבין-אישיים לשש קטגוריות המתייחסות זו לזו במבנה מעגלי (ראה תרשים 1). שש הקטגוריות הן: "אהבה, חיבה (Love)", "סטטוס, הערכה, כבוד (Status)", "מידע (Information)", "כסף (Money)", "מוצרים (Goods)", "שירותים (Services)". במשאב ה"אהבה" נכללים ביטויים של חיבה, חום, יחס אוהד וכדו', או של עוינות, שנאה וכדו'. במשאב ה"סטטוס" ביטויים של הערכה (חיובית או שלילית), כבוד, וכדו'. "מידע" כולל מתן הוראות והנחיות, ייעוץ, הבעת דעה למעט התנהגויות, שניתן למיין כ"סטטוס" או כ"אהבה". "כסף" הוא כל מטבע או אסימון בעל ערך סטנדרטי. "מוצרים" הם חפצים וחומרים מוחשיים למיניהם, ו"שירותים" הם כל הפעילויות שנעשות לאדם או לחפציו, כולל עבודה למען אדם אחר.

שש קבוצות המשאבים מסווגות על פי שני אפיונים או ממדים: האחד הוא הקונקרטי לעומת המופשט (או הסמלי) (concreteness vs. abstract), והשני הוא הפארטיקולרי או הפרטני לעומת האוניברסלי (particularism vs. universalism). תצפיות על התנהגויות בין-אישיות של בני אדם מראות, שההתנהגויות יכולות להשתנות מקונקרטיות-מוחשיות לסימליות. שפה, חיוך, ואף הבעת פנים הן פעולות סימליות יותר מאשר ממשיות ואילו מתן חפץ, פדיון המחאה ו...הכאת בן-הזוג נמנות על ההתנהגויות הקונקרטיות. הממד השני, פארטיקולריזם לעומת אוניברסליזם, מתייחס לחשיבות שיש למספק המשאבים ביחס למשמעות קבלתם. לא משנה לנו מיהו פקיד הבנק הפודה את המחאתנו, כל עוד הוא מספק לנו שירות אדיב ויעיל, אך איכפת לנו אם במקום הרופא האישי אנו מוצאים אדם שאינו מוכר לנו. איננו כה רגישים להתייחסותו של אדם זר כלפינו, אך אנו רגישים מאוד ליחס שמפגינים כלפינו הורינו, בני-זוגנו או חברינו. גם אהבה וגם מהלומה מקבלות יתר משמעות כאשר הן ניתנות לנו על ידי אדם קרוב מאשר על ידי אדם זר. במקרה של מהלומה, הכאב הפיזי שווה אמנם, אך הכאב הרגשי כבד יותר כאשר מכה אותנו אדם קרוב לנו. ככל שהמשאב פארטיקולריסטי יותר,

תרשים 1: מערכת המיון של המשאבים הבינ-אישיים

כן גדלה השפעתו ותרומתו של מספק המשאב על הערך המיוחס לקבלה (או לאבדן). כל אחד מששת המשאבים ניתן למיון בהתאם לשני ממדים אלו. בעוד ששירותים ומוצרים הם משאבים קונקרטיים וסטטוס ומידע מבוטאים באופן סימלי, אהבה וכסף מבוטאים במגע הבינ-אישי באופנים שונים – לעתים בצורה קונקרטית ולעתים באופן סימלי. אולם, שני משאבים אלה, אהבה וכסף, יסווגו באופן שונה לחלוטין על פי ממד הפארטיקולריות: בעוד שאיכפת לנו מי אוהב או שונא אותנו, אין זה מטריד אותנו מי פודה את המחאתנו או מכין את תלוש המשכורת.

המבנה המעגלי המוצג בתרשים 1 מתאר את ארגון המשאבים ואת יחסי הגומלין והמרחק היחסי ביניהם: "אהבה" תהיה תמיד קרובה יותר ל"סטטוס" או ל"שירותים" מאשר ל"מידע" או ל"מוצרים" ורחוקה ביותר מה"כסף". קורה שמחליפים "מידע" ב"כסף" או ב"סטטוס", אך לא ב"אהבה", ב"שירותים" או ב"מוצרים". המבנה המעגלי התיאורטי של המשאבים הבינ-אישיים נבדק במחקרים שונים, אשר יישמו שיטות מחקר רבגוניות ובדקו קבוצות אוכלוסין שונות בתרבויות אחרות. מחקר בין-תרבותי, שנערך לאחרונה על ידי פואה ועמיתיו (Foa et al., 1987), אישש פעם נוספת את הכלליות והאוניברסליות של המודל התיאורטי של המשאבים הבינ-אישיים. במחקר זה, שכלל מדגמים של אמריקאים דוברי אנגלית, מקסיקאים ומקסיקאים-אמריקאים, ישראלים, פיליפינים ושוודים, נמצא, שהמבנה המעגלי ויחסי הגומלין בין המשאבים היו דומים במדגמים השונים על אף השונות הבין-תרבותית.

במחקרים ובניסויים מבוקרים נמצא, שהקרבה (או המרחק), כלומר, מידת ההתאמה, בין המשאבים המועברים מאדם לרעהו באינטראקציה חברתית, קובעת את הערך החלופי (degree of exchangeability) של כל משאב ומשפיעה על מידת שביעות הרצון של המשתתפים באינטראקציה (Foa & Foa, 1974, 1980; Teichman & foa, 1975; Retig & Bubolz, 1983; גרנר, 1985). כאשר החליפין החברתיים מתקיימים בין משאבים קרובים זה לזה, הערך החלופי שלהם גבוה וגדלה שביעות הרצון מיחסי הגומלין. לעומת זאת כאשר המשאבים המוחלפים מרוחקים זה מזה, כגון: האחד מעניק לשני אהבה וחיבה והוא או היא מקבלים בתמורה כסף או מתנות ותו לא, שביעות הרצון תלך ותפחת, האכזבה מהיחסים תלך ותתחזק והתסכול יגבר.

המסגרת החברתית, שבה מתקיימים יחסי הגומלין בין בני האדם, משפיעה על מידת ההתאמה של המשאבים המוענקים. בעוד שבמסגרת המשפחה ובין חברים ביטויים של חיבה ואהבה מקובלים ואף מצופים, הרי מסרים מעין אלה במסגרות תעסוקתיות ועיסוקיות יחשבו בלתי מתאימים ואף סוטים. בדומה לכך, מסגרות חינוכיות הן המוסדות החברתיים, המתאימים לחילופי מידע, הערכה וסטטוס, ואין בהם מקום לחילופי כספים, מוצרים שונים ואף שירותים אישיים (Foa & Foa, 1974; גרנר, 1985). אם כך, גם מוסדות חברתיים ניתן למיין בהתאם למשאבים הבין-אישיים, המאפיינים את יחסי החליפין שמתרחשים בהם, כלומר, למוסדות חברתיים, שהם פארטיקולריסטיים יותר (משפחה, חברות וידידות וכו') ולמוסדות שהם אוניברסאליים יותר (מוסדות פיננסיים, תעשייה, מדע ומחקר וכו').

אלימות במשפחה כחליפין של משאבים

המאמר מבוסס על הנחת יסוד, שהתנהגות אלימה בין בני-זוג היא דפוס של יחסי גומלין חברתיים, שניתן להסבירה על פי העקרונות הכלליים שמסבירים את ההתנהגות הבין-אישית. המשפחה, מעצם טיבה, היא מוסד חברתי, שבו בני המשפחה מבקשים, דורשים, מקבלים או לוקחים משאבים שונים זה מזה. המשפחה אמורה לספק לבניה משאבים אלה, בכמות התואמת את צרכיהם הייחודיים. צרכים אלה מושפעים מגילו של בן המשפחה, מיכולתו הנפשית והגופנית, מגישותו למשאבים נוספים או משלימים מחוץ למשפחה, וממעמדו בתוך המשפחה ומחוצה לה, כלומר, מעוצמתו החברתית של כל פרט ופרט. ככל שהפרט "חלש" יותר כך גדלה תלותו במשאבים המסופקים לו על ידי בני המשפחה האחרים ויכולתו לנהל משא ומתן לקבלת משאבים נוספים או משלימים פוחתת והולכת. מאידך גיסא, הנורמות החברתיות "מכתיבות" לבני המשפחה כללים כיצד להתייחס לחלשים ולנוזקים, כגון: ילדים קטנים וזקנים, וכיצד אלה אמורים להתייחס לבני המשפחה, המספקים להם את המשאבים הרצויים. ההורים מספקים לילדיהם הגנה וחום, מזון, הלבשה וטיפול והילדים אמורים "לשלם" להורים במשאבים של כבוד ואהבה.

לעתים קרובות אנו מוצאים שבני משפחה חשים מקופחים בחלוקת המשאבים בין בני

המשפחה והם מפתחים תחושות של אפליה וקיפוח, קנאה, כעס, רוגז ותיסכול. הארבן (Hareven, 1982), אשר ניתח את השינויים שחלו במשפחה האמריקאית בפרספקטיבה היסטורית, קבע שהדאגה הגדולה ביותר לעתיד, היא הנסיגה ההדרגתית ביכולתה של המשפחה לספק לבני המשפחה את המשאבים הדרושים להם. הקשרים הבין-אישיים מחוץ למשפחה אמורים לספק לאדם את המשאבים, שהמשפחה אינה מסוגלת להעמיד לרשותו. מאידך גיסא, תהליכי הניכור בחברה המודרנית גרמו לתופעה פאראדוקסאלית — חברי המשפחה הגרעינית מתקרבים זה לזו כדי למצוא תמיכה רגשית ומעשית (Foa & Donnenwerth, 1971; Weibert & Hastings, 1977; Laslett, 1978). המצב הפאראדוקסאלי הופך את המשפחה למקור אכזבות, תיסכולים ורגשות של תוקפנות. המחסור האמיתי או המדומה במשאבים עלול לתרום להתפתחותם של דפוסי התנהגות אלימה בין בני המשפחה, המנסים לשלוט על המשאבים הרצויים ועל בני המשפחה, הנזקקים למשאבים אלה. במסגרת המשפחתית עשויה התנהגות אלימה לשרת מטרות שונות של בן משפחה אלים, שעיקרן שליטה על משאבי המשפחה. בסוג זה של חליפין, אדם אחד — הפועל (the actor), משתלט באלימות ממשית או מרומזת על משאבים השייכים לאדם אחר (the object), או מונע ממנו משאבים (Foa, 1971; Rahav & Reichman, 1984; Teichman & Rahav, 1986; Teichman & Teichman, 1989). אלימות במשפחה היא, לעתים קרובות, ביטוי לתיסכול הנובע מחסך (אובייקטיבי או סובייקטיבי) במשאבים (Goode, 1971). במקרה זה האדם חסר המשאבים ישתמש באלימות על מנת להשיג את המשאבים החסרים לו. אולם, בהתאם להנחה זו, כאשר תושג השליטה שהוא זקוק לה, ויושג איזון בחלוקת המשאבים, תעלם האלימות. זהו תסריט, שרבים מעובדי שירותי הרווחה ובריאות הנפש השונים, הבאים במגע עם נשים מוכות, שומעים כהסבר ל"הסכמת" הנשים לאלימות בעליהן. אולם, ברוב המקרים התסריט הזה אינו מתממש ומתפתח תסריט שונה לחלוטין — הנובע מעקרון בסיסי בהתנהגות האדם — דפוס התנהגות "יעיל" יחזור על עצמו. מכאן, שהשגת שליטה על משאבים בין-אישיים באמצעות אלימות עשויה לעודד שימוש חוזר ונשנה באלימות. במשפחות שבהן יש אלימות בין בני-זוג, מופיעים שני תסריטים אלה בסדר קבוע: האישה המוכה, לפחות בשלבי הנישואין הראשונים, מוותרת לבעל מתוך אמונה ששליטתו במשאבים תמנע בעתיד אלימות נוספת. הבעל, מאידך גיסא, "מגלה" את עצמתה של האלימות כאמצעי שליטה על המשאבים ועל המשפחה, והיא הופכת להיות מרכיב, לעתים דומיננטי, ברפרטואר ההתנהגותי של אותה משפחה.

תסכול ואלימות?

התנהגות אלימה, יכולה אם כן, להיות ביטוי לכעס ותיסכול של אדם כלפי רעהו שמקורו ביחסי חליפין לא מתאימים. הנחה זו נובעת מההשערה ש"תסכול מולך לתוקפנות", שהציעו לראשונה לפני כחמישים שנה דולארד ועמיתיו (Dollard et al., 1939). ההשערה ניתנת להגדרה במושגים של תיאוריות החליפין הבין-אישיים

— חוסר שביעות רצון מהיחסים בין בני המשפחה, שנובע מרפוסים מסוימים של תהליכי קבלת-החלטות במשפחה, מחליפין של משאבים לא מתאימים או ממניעתם של משאבים שכן-הזוג זקוק להם, גורם לחיסכול.

הקשר בין חלוקת המשאבים, בין שביעות או אי-שביעות רצון מהיחסים הבין-אישיים, ובין מידת התיסכול והתוקפנות הוכח במחקרים מספר אשר הסתמכו על תיאוריית המשאבים הבין-אישיים (Foa et al., 1972; Foa & Foa, 1974, 1980; Teichman & Foa, 1975). במחקרים אלה נמצא, ששביעות הרצון פוחתת ורמת התיסכול עולה כאשר משאבים נמנעים או נלקחים מאדם, כאשר כמות המשאבים המתקבלת קטנה מהמצופה וכאשר ההתאמה בין המשאבים המוחלפים קטנה (המרחק בין המשאבים גדל). למשל, כאשר בן-זוג מצפה להערכה, להכרה ולעידוד, ומסרי "סטטוס" אלה נמנעים ממנו, התיסכול גובר וההסתברות לביטויי תוקפנות ואף אלימות גדלים והולכים עם הזמן; בדומה לכך, בת-זוג ה"מוצפת" מתנות יקרות ערך אך נמנעים ממנה חום, חיבה ואהבה, תהיה שבעת רצון בתחילה, אך שביעות הרצון הזו תפחת במהירות, התיסכול יגאה ורגשות התוקפנות תגברנה (בת-הזוג, בגלל היותה אישה, קרוב לוודאי שלא תבטא את התוקפנות באלימות). ככל שרפוסים לא מתאימים כאלה של חליפין יתקיימו לאורך זמן, כך תלך ותגבר תחושת אי-שביעות הרצון והתיסכול. במשפחות, שאת ריקמת היחסים בין בני-הזוג מאפיינת אי-שביעות רצון, עולה ההסתברות לשימוש באלימות (בעיקר מצדו של הגבר) על מנת "להחזיר, או לאזן" את שיווי המשקל. גריי-ליטל ובורקס (Gray-Little & Burks, 1983) הצביעו על כך, שאי-שביעות רצון בנישואין קשורה באופן מובהק לשימוש באמצעי פיקוח אלימים בין בני-הזוג.

אלימות וחלוקת כוח במשפחה

חלוקת כוח במשפחה היא גורם מרכזי בהבנת היחסים הבין-אישיים בין בני-זוג. כאמור לעיל, עמדתו של כל בן-משפחה במערכת "הכוח" המשפחתית מושפעת, בחלקה, מגורמים חברתיים. בחברה המסורתית ואף בחברה מודרנית, "זוכה" הגבר, מעצם היותו גבר, במעמד מועדף. העקרונות החברתיים העניקו לגבר מעמד של ראש משפחה — ורואים אותו אחראי, מפקח ושליט על המשפחה ועל משאביה ללא קשר למקורם של המשאבים. האישה, לעומת זאת, מנועה בחברות רבות מלשלוט על משאבים, אף על אלה שהיא עצמה תרמה למשפחה.

מודל תיאורטי ראשון של יחסי כוחות במשפחה כנגזרת של חילופי המשאבים פותח על ידי וולף (Wolfe, 1959) ובלאד ו-וולף (Blood & Wolfe, 1960). לפי מודל תיאורטי זה מושפע מאזן הכוח במשפחה בחלקו המכריע מהמשאבים שכל אחד מבני-הזוג מביא לנישואין, או לחיים המשותפים. ההחלטה על חלוקת המשאבים של כל אחד מבני-הזוג נקבעת לפי השליטה היחסית שיש לכל אחד מהם על המשאבים שהמשפחה זקוקה להם ביותר. בלאד ו-וולף (Blood & Wolfe, 1960) הניחו, ששביעות הרצון מהנישואין תושפע מרפוסי קבלת ההחלטות במשפחה, וזיהו שלושה טיפוסים עיקריים של קבלת החלטות: ההחלטות מתקבלות בעיקר לפי דעתו של הבעל; קבלת ההחלטות נעשית על ידי האישה; ההחלטות מתקבלות באופן שוויוני. בלאד ו-וולף

מצאו קשר ישיר בין שביעות הרצון ובין הדפוס של קבלת החלטות על ידי האישה. בקבוצת הנבדקות, שדיווחה על עדיפות האישה בקבלת ההחלטות, היתה פחות שביעות רצון מהיחסים במשפחה מאשר בשתי הקבוצות האחרות (המדגם של בלאד ו-וולף כלל אך ורק נשים ובכך חסרונם).

חלוקת הכוח בתוך המשפחה היא גורם חשוב בהתפתחותם של דפוסי אלימות בין בני זוג. הקשר בין אלימות לבין חלוקת הכוח מתבטא באופנים הבאים: א. ההתנהגות האלימה מאפשרת לבן המשפחה האלים לצבור יותר כוח ועצמה; ב. הנכונות להשתמש באלימות והחשש של בן-הזוג מפני כוונה זו מביאה אותו לוותר על משאבים לטובת בן המשפחה בעל הפוטנציאל לאלימות; ג. עקב מצבה הנחות וכתוצאה מהפחד ומהאימה מפני בן-הזוג האלים, מאבדת הקרבת את התושייה ויכולת התגובה העשויות להפחית או למנוע את הישנות האלימות; ד. "כניעת" הקרבת ונכונותה לקבל את שליטת בן-הזוג ו"לשלם" במשאבים, השייכים לה, על מנת למנוע את הישנות האלימות, מעלה את ההסתברות של שימוש חוזר ונישנה באלימות מצד בן-הזוג על מנת "להבטיח" את המשכה של הנכונות לשלם במשאבים השונים למען "שלום המשפחה" (Cromwell & Olson, 1975). האלימות בין בני-זוג משנה את מאזן הכוחות ואת חלוקת המשאבים ביניהם. בשלב זה, משתנים יחסי החליפין בין בני-הזוג לטובת האלים, המשיג שליטה על משאבים שלאמיתו של דבר אינם שלו. בשעה זו, גוברת תלותה של בת-הזוג בבן-הזוג על אף שהמשאבים שהיא זקוקה להם הוכאו למשפחה על ידה. "איוון" זה נשמר עד להתפרצות הבאה של אלימות, וחוזר חלילה.

תפקידו של "הכבוד"

כבוד והערכה, כלומר, "סטטוס" הם מטרה חברתית בפני עצמה ומשמשים אמצעי "תשלום" חברתיים מקובלים ואף רצויים (Homans, 1961; Blumstein & Weinstein, 1969). יתר על כן, השאיפה להערכה ולקבלה חברתית והצורך "בעלינונות" נחשבים מניעים יסודיים ומרכזיים בחיי האדם (Hall & Lindzy, 1970; Mischel, 1986), וקשורים באופן מובהק לאירועים של אלימות בין בני-זוג.

לעתים קרובות, כאשר בן או בת-הזוג חסר משאב זה או אחר הוא נעזר בבן-הזוג האחר או מקבל ממנו את המשאבים שהוא זקוק להם. המקבל, בעיקר אם הוא הגבר, מאבד לכאורה מ"כבודו", סובל מרגש נחיתות ועושה כל אשר לאל ידו על מנת לאזן את משוואת הסטטוס. לרשותו עומדות שתי דרכים לפיצוי: האחת, הגדלת כמות המשאבים שבידו ובעקבותיה העלאת הסטטוס בקרב בני המשפחה, או פגיעה במעמדו של בן-הזוג (Teichman, 1971). אלימות גופנית, כאשר מותרת, היא דרך "יעילה" לפגוע במעמדו של האחר ולהשיג שליטה על משאבי המשפחה. אלימות גופנית פוגעת ומשפילה, ואכן, על ידי הכאת האישה, משיג בן-הזוג מטרה כפולה: מחד, הוא פוגע בסטטוס של בת-זוגו ומאידך הוא מגביר את הפיקוח שיש לו על משאבי המשפחה.

הקשר בין המעמד היחסי של בן-הזוג והאלימות כנגד בת-זוגו נבדקה על ידי הורנונג ואח' (Hurnung et al., 1981). הם מצאו שני מצבים עיקריים, שבהם עלולה האישה להיות קרבת לאלימות מצד בן-הזוג. הראשון, כאשר מעמדו המקצועי של

הבעל נחות ממעמדה של האישה, והשני, כאשר הבעל נכשל במעשיו, כגון: בעבודתו, והאישה מצליחה או לפחות אינה נכשלת. בשני המצבים יש סיכון רב שהאישה תוכה. מאידך, הורנוג ועמיתיו מצאו, שכאשר המצב הפוך, כלומר, כאשר חוסר ההתאמה ואי השוויון הם לטובתו של הגבר, האפשרות לאלימות מועטה, מפני שחוסר איוון לטובת הגבר מקובל ואף רצוי ברוב החברות האנושיות.

שאלה תיאורטית זו לא נבדקה ישירות בישראל, אולם, שני סקרים, שנערכו לאחרונה בישראל, עשויים להעניק תמיכה נוספת להשערה זו. לב־ארי (1986) בדקה 595 נשים, אשר פנו למרכז לאלימות במשפחה של נעמ"ת בתל־אביב. קבוצה זו ייצגה 60% מהפניות למרכז בשנת 1985. לב־ארי מצאה קשר בין שני קריטריונים למעמד חברתי, השכלה ותעסוקה, לבין שכיחות האלימות במשפחה: הנשים היו באופן מובהק משכילות יותר מבעליהן (השכלה תיכונית מושלמת והשכלה אקדמית חלקית ל-27.6% מהנשים לעומת 16.2% מהגברים; השכלה אקדמית מושלמת ל-17.3% מהנשים לעומת 11.3% מהגברים). נמצא שהשכיחות של האלימות קשורה באופן ישיר לפער ההשכלתי בין בני הזוג. ככל שגדל הפער לטובת האישה, כך היתה האלימות חמורה יותר. בתחום התעסוקה, נמצא, שאחוז גבוה יותר של נשים עסקו במקצועות חופשיים בעלי סטטוס חברתי גבוה (34.1% מהנשים לעומת 15.7% מהגברים). אולם, לעובדות אלה אין כל השפעה על השליטה במשאבים הכספיים של המשפחה. 76.8% מהנשים דיווחו, שהכספים המגיעים להן כשכר עבודה או כתשלומי המוסד לביטוח לאומי אינם בשליטתן. הכספים עוברים מיד לרשות בן הזוג והוא קובע מה יעשה בכסף. ברצותו הוא מעמיד לרשות האישה כספים לכלכלת המשפחה וברצותו מונע את הכסף.

בסקר שני (Teichman, in preparation), נבדק מדגם מקרי של 105 תיקי נשים, אשר מצאו מחסה במעון לנשים מוכות במרכז הארץ. המדגם נבחר באופן מקרי מבין 630 נשים אשר מצאו מקלט במעון מאז היווסדו. ממצאי סקר זה תואמים לחלוטין את ממצאיה של לב־ארי, הגם שמעמדן הכלכלי-חברתי של משפחות הנשים ששהו במעון לנשים מוכות היה נמוך ממעמדן של משפחות הנשים, שפנו למרכז נעמ"ת לאלימות במשפחה. שני הסקרים מצביעים על כך, שייתכן וקיים חוסר איוון במשאבים מסוימים בין הגבר האלים לבין האישה המוכה. חוסר האיוון נובע, קרוב לוודאי, ממספר מקורות, שהמרכזיים בהם: הפער ברמת ההשכלה; המעמד התעסוקתי ורמת ההכנסה. שלושת המקורות האלה גורמים לפער במשאבי הכבוד והסטטוס, המידע והכסף — שהם משאבים מרכזיים בחברה האנושית. גורם נוסף, רביעי, אשר מתיר לגבר להשתמש באלימות כדי להשיג שליטה על משאבי האישה הוא הגורם התרבותי, המקנה לגבר מעמד וכוח ללא קשר לתרומתו למשפחה. ההסתברות לשימוש באלימות תגבר כאשר הגבר יחוש עצמו "מקופח" מחלוקת משאבים שאיננה תואמת את תפיסתו האישית.

ממד הזמן

הזמן הוא משתנה רב חשיבות בהתפתחותם של קשרים בין־אישיים. יש שהזמן מחזק את הקשר ויש שאירועי הזמן מגבירים תסכול וכעס. מחקר שנבע מגישות תיאורטיות שונות לחליפין החברתיים הראה, שיחסי הגומלין בין

בני אדם חייבים להתאזן לאורך זמן והנסיון שנצבר לאורך הזמן משפיע על המשמעות המיוחסת לכל מגע בין-אישי בהווה ובעתיד (Gouldner, 1960; Adams, 1965; Foa & Foa, 1974; Hinde, 1979). משמעות יחסי החליפין וערכיותם נקבעת על ידי צירוף של שני מרכיבים עיקריים – הערכת החליפין הייחודיים שקימו באינטראקציה הנוכחית, והערכת האינטראקציה הנוכחית לאור תקדימים או "קרדיט" הדדי, שנצבר בעבר על ידי האנשים המעורבים ביחסי הגומלין. ככל שאדם צבר יותר "קרדיט חיובי" אצל זולתו, לא יגרמו יחסי חליפין לא מתאימים להתחזקותן של רגשות אכזבה ותיסכול, אבל, אם צבר האדם "קרדיט שלילי" אצל זולתו, כל אינטראקציה לא-מתאימה מבחינת סוג המשאבים או כמותם, תתפס כמאכזבת ומתסכלת.

ניבוי אלימות במשפחה

המודל התיאורטי של המשאבים הבין-אישיים מאפשר לנו לשער באיזה מצבים של חליפין בין בני-זוג תעלה ההסתברות להתפרצות האלימות ובאיזה מצבים יפחתו הסיכויים להתפרצותה. תקפותו של המודל התיאורטי המוצג בזה הרוכחה, אומנם, במחקרים רבים; במעבדה ובשדה כאחד, אולם, ההשערות המועלות במאמר עדיין לא נבדקו באופן ישיר. עם כל זאת, יש להדגיש, שההשערות נובעות מהנחת-היסוד, הרואה בהתנהגות האלימה דפוס התנהגות בין-אישי, שניתן להסבירו על ידי העקרונות הכלליים, המסבירים את ההתנהגות הבין-אישית.

לוח 1: ההסתברות לאלימות כלפי בת-זוג

מאזן החליפין המשאבים בין בני-זוג			
משאב	לטובת האישה	שווה	לטובת הגבר
אהבה	נמוכה	נמוכה מאוד	נמוכה מאוד
סטטוס	גבוהה	בינונית	נמוכה מאוד
מידע	גבוהה	בינונית	נמוכה מאוד
כסף	גבוהה	בינונית	נמוכה מאוד
מוצרים	בינונית	נמוכה	נמוכה מאוד
שירותים	נמוכה	נמוכה מאוד	נמוכה מאוד

לוח 1 מציג בפני הקורא את ההסתברויות להופעתם של דפוסי התנהגות אלימים כלפי בת-הזוג במצבים שונים של חלוקת משאבים, מציאותית, או כפי שהיא נתפסת על ידי בני-הזוג. לצורך הדיון, אנו מציעים לבחון את השפעת האיזון או חוסר האיזון במשאבים בין בני-הזוג על פי שלושה מצבים עיקריים: 1. האישה שולטת במשאב הנדון בפועל, או לפי תפיסתו של בן-הזוג; 2. הגבר שולט במשאב הנדון; 3. קיים איזון בשליטה בין בני-הזוג. עיון בלוח 1 מצביע בכיורר שההסתברות להופעתם של דפוסי-התנהגות אלימה מוטה. כתוצאה מנורמות חברתיות "סקסיסטיות", אמונות ועמדות; חקיקה

ונוהגים, המעדיפים את הגבר, עלולה האישה למצוא את עצמה נחשפת לאלימות, בשעה שמאזן המשאבים בינה לבין כן-זוגה נוטה באופן כולט לטובתה. בעיקר אמורים הדברים כשמדובר במשאבים מרכזיים בחברה נדונה (Teichman, 1974). לאור הנחות אלה, אנו משערים, שכאשר יתפוס הגבר שהוא נחות מאשתו בסטטוס, כרמת ההשכלה, במעמדו המקצועי, בהכנסתו הכספית וכו' הוא עלול לנסות "ליישר" את הקו באמצעים אלימים — המשפילים ופוגעים בראש וכראשונה כדימוי-העצמי של בת-הזוג, מביאים אותה להעניק לבן-הזוג את השליטה במשאביה האישיים והופכים אותה לתלויה בכך-זוגה. ואילו, במצבים שבהם מאזן המשאבים הוא לחובת האישה, כלומר, השליטה במשאבים, האמיתית או הנתפסת, נמצאת בידי של הגבר, ההסתברות להופעתם של דפוסי התנהגות אלימים כלפי בת-הזוג נמוכה.

כוחו המנבא של המודל התיאורטי, המוצג במאמר זה, הולך ופוחת ככל שהשפעתם של מספר גורמים הולכת וגוברת. אנו יכולים לזהות ארבע קבוצות של גורמים, ואלו הן: א. פאתולוגיה אישית (מחלות נפש, התמכרות לאלכוהול ולטמנים); ב. סטייה חברתית (למשל, עבריינות, בעיקר, עבריינות כנגד האחר); ג. נורמות חברתיות-תרבותיות ייחודיות, הקובעות את דפוסי התנהגותו של הפרט. רבים מאנשי המקצוע בשירותי הרווחה מכירים כיום את התופעה של הכאת נשים (ולדים) כתופעה אנדמית, המאפיינת קבוצות אתניות, שהיגרו לישראל והביאו עמן את דפוסי ההתייחסות מארצות מוצאן. החברים בקבוצות חברתיות-תרבותיות אלה, גברים ונשים כאחד, מכירים בזכותו הלגיטימית של הגבר לאכוף את רצונו על בת-זוגו בכל דרך שתראה לו, כולל אלימות; ד. מצבים של משבר בחברה, כגון לחצים כלכליים הנובעים מפיטורים וחוסר-עבודה, הגירה, מצבי מלחמה, או מתח פוליטי-קיומי וכו'.

התערבות

העובדים בשירותי הרווחה, בלשכות לשירותים חברתיים, בתחנות המשטרה ובשירותים הרפואיים לסוגיהם השונים נפגשים, לעתים קרובות מאוד, בתופעות של אלימות במשפחה. רבים מהם, גם המיומנים ביותר, רואים תמונה מבלבלת ולעתים פאראדוקסאלית — מעין "ראשומון" במהדורה משפחתית. כל אחד מהמעורבים, הגבר והאישה, תופס את האירוע ומתאר את השתלשלות העניינים באופן שונה לחלוטין. במקרים רבים נראה כאילו שני בני-הזוג, הגבר האלים והאישה המוכה, תופסים עצמם כקרבתות של זולתם. בעוד שהאישה הוכתה והושפלה, תופס הגבר את עצמו כאדם דחוי וזנוח, שכבודו נלקח ממנו על ידי האישה.

כזכור, הנחת היסוד במאמר זה, שהאלימות בין בני-זוג נובעת מהצורה שבה הם תופסים "גבריות ונשיות" ונישואים בחברה נתונה, מחלוקת המשאבים ביניהם ומהשליטה היחסית על משאבים אלה, ומדפוסים לא מתאימים של יחסי-גומלין בין בני-הזוג. אם הנחות אלה תקפות, הרי ההתערבות במשפחות אלימות חייבת להתמודד גם עם מרכיבים אלה. כל תכנית התערבות מקפת, שתתמודד בהצלחה עם שינויי העמדות והתפיסות של האישה ובעיקר של הגבר לגבי "גבריות ונשיות" ונישואים, תעזור לבני-הזוג לאתר את מוקדי המתח שביניהם, להגדירם כמושגים של חילופי משאבים

ולחפש אלטרנטיבות תפקודיות-התנהגותיות לאותם מצבי כשל בין-אישיים (למשל, לעתים קרובות מאוד מתורגם הצורך הלא-מסופק לאהבה וליחס חם לאברן מעמד ופרסטיז'ה, שמביא בעקבותיו נסיון "לנקום" בסטטוס של האישה על ידי השפלתה). כיום קיימות שיטות טיפוליות רבות, הן בטיפול הפרטני והן בטיפול המשפחתי והקבוצתי, המתמקדות בהצלחה רבה ביחסים הבין-אישיים (interpersonal psychotherapies), בטכניקות של פיתוח כשרים חברתיים (social skills training) וביטחון עצמי (assertiveness training), ובטכניקות קוגניטיביות (cognitive therapy) וקוגניטיביות-התנהגותיות (cognitive-behavior therapy). גישות טיפוליות אלה יושמו בעשור השנים האחרונות במגוון רחב של תופעות, החל מהפרעות נפשיות חמורות וכלה בתופעות של סטייה חברתית. לאחרונה, מסכם סטיינפלד (Steinfeld, 1986), בסקירה של ההשלכות הקליניות הנובעות מהתיאוריה ומהמחקר בתחום הפיקוח והשליטה על תוקפנות ואלימות, את המתודות העיקריות בטיפול בתופעות אלה. מבין שיטות אלה, התקבלו ההתערבויות הקוגניטיביות והבין-אישיות על ידי מטפלים רבים מתחומים מקצועיים שונים (עייני גם Launius & Jensen). גם במספר תכניות ייחודיות, לטיפול באלימות במשפחה, שפותחו בשנים האחרונות, יושמו גישות בין-אישיות וקוגניטיביות. כדאי לעיין כתכניתם של ברוגר ואדלסון (Brugger & Edelson, 1987) – הפרוייקט לאלימות במשפחה (DAP: Domestic Abuse Project), שמדגיש את הטיפול בסוגיות הקשורות לכוח ושליטה בין בני-המשפחה, בני-הזוג, הורים וילדים (ראה גם Carlson, 1987).

ואולם, כל הגישות הטיפוליות שהוזכרו לעיל אינן מספקות למטפל ולמטופליו מערכת סיסטמטית-איכותית דינמית להתייחסות למצבים הבין-אישיים השונים הקורים ביניהם. ההתייחסות למשאבים הבין-אישיים תוך כרי יישומן של מתודות טיפוליות שונות יכולה לאפשר: א. הכרת הצרכים האמיתיים של כל אחד מבני-המשפחה והדפוסים המקובלים (וקרוב לוודאי גם הבעייתיים) של יחסי-החליפין בין בני-המשפחה; ב. לשנות את עמדותיהם וגישותיהם של חברי המשפחה ואת תפקודם בהתאם.

לסיום, אין ספק שחלוקת המשאבים, המציאותית וזו הנתפסת בדמיונם של בני-הזוג, היא אחד המקורות המרכזיים למתח, לתיסכול ולאלימות בין בני-משפחה. רבים וטובים ישערו בוודאי, בטעות לדעתנו, שדי בשינוי חלוקת המשאבים בין בני-הזוג לטובתו של "המקופח" על מנת למנוע הישנותה של אלימות. כי הפניית "כמות" משאבים רבה יותר לבין-הזוג המתוסכל תאזן, לכאורה, את חוסר שיווי-המשקל בחלוקת המשאבים ותמנע את האלימות, ולכן זו חייבת להיות המטרה הטיפולית העיקרית. אולם, כל איש מקצוע, שבא במגע עם קרבנות של אלימות במשפחה, למד לדעת שזוהי "השיטה הטיפולית" הראשונה שנקטו רבות מבין הנשים המוכות, הן ניסו ללמוד ולנבא מה גורם לתגובה האלימה של בן-זוגן וניסו להקדים תרופה למכה, בדרך כלל, על ידי סיפוק הדרישות כפי שהן צופות אותן. רובן למדו להכיר ש"האיוון" שהושג הוא זמני וקצר-טווח בלבד – "האיוון" במשאבים מצוי בעיניו של התוקפן – ברצונו יאזן את המצב וברצונו יעוות את התמונה. לכן, שינויים בחלוקת המשאבים בלבד ללא שינוי בעמדות הבסיסיות של בני-הזוג ביחס למעמד גבר-אישה, הורה-ילד וביחס לצורכיהם הבסיסיים באופן שיהיו מציאותיים ותואמים את הציפיות ההדדיות,

ללא התמודדות רצינית עם דפוסי התקשורת הבין-אישית, וללא שינוי יסודי בציפיות ההדריות, שיש לכל אחד מבני-הזוג, לא יביאו, בטווח ארוך, לשיפור מהותי בתפקודה של המשפחה. במקרים אלה האיזון שיושג יהיה לטווח קצר ובמהרה יפרוץ מחזור חדש של אלימות.

מקורות

- גרנר, מ., תהליכי הכחנה בין משאבים אישיים ובין מוסדות חברתיים אצל מתבגרים. עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר-אילן, 1985.
- לכררי, ר., אלימות במשפחה: אסטרטגיות טיפול חדשות וממצאי נתונים מקרב 595 משפחות שפנו למרכז. תל אביב, נעמ"ת, 1986.
- Adams, J.S., "Inequity in social exchange". In: L. Berkowitz (ed.) *Advances in Experimental Psychology*. Academic Press, N.Y., 1965.
- American Psychological Association, *Final Report — Task Force on the Victims of Crime and Violence*. American Psychological Association Washington, D.C., 1984.
- Barry, K., Social etiology of crimes against women. *Victimology: An International Journal*, 10, pp. 164-173, 1985.
- Blood, R.O. & Wolfe, D.M., *Husbands and Wives*. Free Press, N.Y., 1960.
- Blumstein, P.W. & Weinstein, E.A., The redress of distributive justice. *American Journal of Sociology*, 74, pp. 408-418, 1969.
- Brugger, M.P. & Edleson, J.L., The Domestic Abuse Project (DAP): A multisystems interventions in women battering. *Journal of Interpersonal Violence*, 2, pp. 324-336, 1987.
- Carlson, B.E., Causes and maintenance of domestic violence: An ecological analysis. *Social Service Review*, 58, pp. 558-568, 1984.
- Cromwell, R.E. & Olson, D.H., *Power in Families*. Wiley, N.Y., 1975.
- Dollard, J., Doob, M., Miller, M., Mowrer, O. & Sears, R., *Frustration and Aggression*. Yale University Press, New Haven, Conn., 1939.
- Foa, E.B. & Foa, U.G., "Resource theory: Interpersonal behavior as exchange". In: K.J. Gergen, M.S. Greenberg & R.H. Willis (eds.) *Social Exchange: Advances in Theory and Research*. Plenum, N.Y., 1980.
- Foa, E.B., Turner, J.L. & Foa, U.G., Response generalization in aggression. *Human Relations*, 25, pp. 337-350, 1972.
- Foa, U.G., Interpersonal and economic resource. *Science*, 171, pp. 341-351, 1971.
- Foa, U.G. & Donnenwerth, G.V., Love poverty in modern culture and sensitivity training. *Social Inquiry*, 41, pp. 149-159, 1971.
- Foa, U.G. & Foa, E.B., *Societal Structures in the Mind*. Thomas, Springfield, IL, 1974.
- Foa, U.G., Salcedo, L.N., Torenblom, K.Y., Garner, M., Glaubman, H. & Taichman, M., Interrelation of social resources: Evidence for pancultural invariance. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 18, pp. 221-223, 1987.
- Gelles, R.J., *Family Violence*. Sage Publications, Beverly Hills, CA, 1981.
- Gelles, R.J., An exchange/social control approach to understanding intrafamily violence. *Behavior Therapist*, 5, pp. 5-8, 1982.
- Gelles, R.J., "An exchange/social control theory". In: D. Finkelhor, R.J. Gelles, G.T. Hotaling & M.A. Straus (eds.) *The Dark Side of Families: Current Family Violence Research*. Sage Publications, Beverly Hills, CA, 1983.
- Gelles, R.J., Family violence. *Annual Review of Sociology*, 11, pp. 347-367 1985.
- Gelles, R.J. & Straus, M.A., "Determinants of violence in the family: Toward a theoretical integration". In: W. Burr et al. (eds.) *Contemporary Theories about the Family*. Free Press, N.Y., 1979.
- Goode, W., Force and violence in the family. *Journal of Marriage and the Family*, 33, pp. 624-636, 1971.

- Gouldner, A.W., *The norm of reciprocity: A preliminary statement*. *The American Sociological Review*, 25, pp. 161-179, 1960.
- Gray-Little, B. & Burks, N., *Power and satisfaction in marriage: A review and critique*. *Psychological Bulletin*, 93, pp. 513-538, 1983.
- Hall, C.S. & Lindzey, G., *Theories of Personality* (2nd edition). Wiley, N.Y., 1970.
- Hareven, T.K., "American families in transition: Historical perspectives on change". In: F. Walsh (ed.) *Normal Family Processes*. pp. 446-466, Guilford Press, N.Y., 1982.
- Hinde, R.A., *Towards Understanding Relationships*. Academic Press, London, 1979.
- Homans, G.C., *Social Behavior: Its Elementary Forms*. Harcourt, Brace & World, N.Y., 1961.
- Hornung, C.A., McCullough, B.C. & Sugimoto, T., Status relationships in marriage: Risk factors in spouse abuse. *Journal of Marriage and the Family*, 43, pp. 675-692, 1981.
- Laslett, B., Family membership, past and present. *Social Problems*, 25, pp. 476-490, 1978.
- Launius, H.M. & Jensen, B.L., Interpersonal problem-solving skills in battered, counseling and control women. *Journal of Family Violence*, 2, pp. 151-162, 1987.
- Long, S.K., White, A.D. & Karr, P., Family violence: A microeconomic approach. *Social Science Research*, 12, pp. 363-392, 1983.
- Mischel, W., *Introduction to Personality: A New Look* (4th ed.), Holt, N.Y., 1986.
- Rahav, G. & Teichman, M., "Assessing the seriousness of deviant behaviours: The effect of interpersonal resources". In: D.J. Muller, D.E. Blackman & A.J. Chapman (eds.) *Law and Psychology*, Wiley, N.Y., pp. 161-169, 1984.
- Rettig, K.D. & Bubolz, M.M., Interpersonal resource exchange as indicators of quality of marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 45, pp. 497-509, 1983.
- Skolnick, A.S. & Skolnick, J.H., *Family in Transition* (2nd ed.) Little, Brown, Boston, MA, 1977.
- Skolnick, A.S. & Skolnick, J.H., *Family in Transition* (4th ed.) Little, Brown, Boston, MA, 1983.
- Steinfeld, G.J., Spouse abuse: Clinical implications of research on the control of aggression. *Journal of Family Violence*, 1, pp. 197-208, 1986.
- Straus, M.A., Gelles, R.J. & Steinmetz, S.K., *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*. Doubleday, Garden City, N.Y., 1980.
- Teichman, M., "Resources in different roles". Quoted in: U.G. Foa & E.B. Foa, *Societal Structures of the Mind*, Thomas, Springfield, IL, 1974.
- Teichman, M. (in preparation). Women in a shelter A sociodemographic survey.
- Teichman, M. & Foa, U.G., Effects of resource similarity on satisfaction with exchange. *Social Behavior and Personality*, 3, pp. 213-224, 1975.
- Teichman, M. & Rahav, G., The severity of deviant behaviors and the preferred reaction. *Criminal Law, Criminology and Police Science*, (Hebrew), 1, pp. 69-82, 1975.
- Teichman, M. & Teichman, Y., Violence in the family: An analysis in terms of interpersonal resource-exchange. *Journal of Family Violence*, 4, pp. 127-142, 1989.
- Weibert, A.J. & Hastings, R., Identity loss, family and social change. *American Journal of Sociology*, 82, pp. 1171-1185, 1977.
- Wiggins, J.A., Family violence as a case of interpersonal aggression: A situational analysis. *Social Forces*, 62, pp. 102-123, 1983.
- Wolfe, D.M., "Power and authority in the family". In: D. Cartwright (ed.) *Studies in Social Power*. University of Michigan, Ann Arbor, MI, 1959.